

Türkiye Doping Kontrol Merkezi ve Diana Taurasi skandalı

Dr. Seyfullah Dağistanlı

1988 yılında Samsun OMÜ Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. İngiltere'de Surrey Üniversitesi Robens Enstitüsünde ve İsveç Karolinska'da çalışmalar yaptı. 1995'te Gazi Üniversitesi Toksikoloji Doktorasını aldı. Doktora sonrası İtalya'da Pisa Üniversitesi Genetik Departmanında, Hollanda Clindangel Üniversitesi'nde ve Avusturya'da çalışmalar yaptı. İlaç alanında pek çok eğitim, farmakoekonomi, farmakovijilans ve klinik araştırmalar konularında eğitimcilik yaptı. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi'nde, İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü'nde, Viyana AESCA, Türkiye Schering Plough ve Frik İlaç AŞ'de üst düzey yöneticilikler yaptı. Halen Hasfarma Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı olarak görev yapmakta, aynı zamanda Vatan Gazetesi'nde köşe yazıları yazmaktadır. Klinik Araştırmalar Derneği'nin kurucularından olan Dr. Dağistanlı Farmakovijilans Derneği'nin Başkanlığını yapmaktadır.

Istanbul Üniversitesi ile Fenerbahçe takımları arasında **13 Kasım 2010 tarihinde** oynanan Türkiye Kadınlar Basketbol Ligi 4. hafta müsabakası sonrasında yapılan rutin doping kontrolleri sırasında Fenerbahçe Bayan Basketbol Takımı'nın ünlü ABD'li oyuncusu **Diana Taurasi**'den alınan idrar örneğinde, WADA'nın yasaklı uyarıcı maddeler listesinde yer alan Modafinil'e rastlanılmıştı. Söz konusu sporcu, ülkesinde de ödüller alan, reklamların ve magazin dünyasının da flaş yıldızlarından Diana Taurasi olunca, olay başta ABD

olmak üzere tüm dünyada manşetlere taşındı. Ocak ayında açıklanan sonuçlardan sonra Fenerbahçe genç oyuncuyla sözleşmeyi feshetti, Basketbol Federasyonu oyuncuya men cezası verdi. Olayın yankıları sürerken, Şubat ayında bu kez analizi gerçekleştiren Hacettepe Doping Kontrol Merkezinin "analizi hatalı yaptığı" bilgisi gündeme bomba gibi düştü. Merkez, analiz raporlarını geri çekti. Laboratuvarın bağlı olduğu Hacettepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Uğur Erdenay sporculardan özür diledi.

Dünya Anti-Doping Ajansı (World Anti-Doping Agency: WADA) Genel Direktörü David Howman bir basın açıklaması yaparak, Ajansın Ankara'ya hatanın gerekçesini sorduğunu, Ankara'dan gelecek raporun beklendiğini bildirdi. Howman yaptığı açıklamada "olayın bir **'yanlış pozitif'** değerlendirme gibi görüldüğünü, **'yanlış pozitif'** sonuçlara çok nadir rastlandığını, daha sıkça görülenin hatanın **'yanlış negatif'**, yani var olan dopingi ölçememe olduğunu belirtti. Ankara'daki merkezin 2009 yılında uluslara-

Diana Taurasi

Alberto Contador

rası standartları karşılamakta yetersizlik nedeniyle 3 ay askıya alınmış olması, geçen yıl benzeri **“yanlış pozitif”** hata yapan Malezya'daki akredite laboratuvarın aksiyaya alınmış olması, Hacettepe Doping Merkezine de WADA tarafından yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı sorularını beraberinde getirdi.

Olay sonrası başta Fenerbahçe Kulüp Başkanı Aziz Yıldırım olmak üzere tüm Fenerbahçeliler ayağa kalktı. 104 yıllık kulübün töhmet altında bırakılması ve bir oyuncudan edilmesinin hesabını sormaya başladılar. Konu Başbakan'a kadar taşınırken, Fenerbahçeliler İngilizce dilekçeler hazırlayarak taraftarlarına Federasyonu ve Doping Merkezini uluslararası platformlara şikayet kampanyaları düzenlediler. Kulüp Yöneticisi Ali Koç, Başbakan'dan merkezin kapatılmasını istedikleri iddiasını reddetti. Önce Federasyon Başkanı Demirel, sonra Gençlik ve Spor Müdürü Yunus Akgül üzüntülerini bildirmekle birlikte Türkiye'de yılda yaklaşık 3 bin ile 3 bin 500 analizin gerçekleştirildiğini, bunların büyük bölümünün Hacettepe Doping Kontrol Merkezi tarafından gerçekleştirildiğini altını çizerek merkezin kapatılmasının söz konusu olmaması gerektiğini vurguladılar. Konu halen incelemede, ancak numuneler Köln'deki başka bir merkeze gönderiliyor.

Hata neydi?

Konunun halen değerlendirme sürecinde olması, WADA'nın açıklama yapılmasına sınır koyması, hukuksal ve medyatik etkiler nedeniyle laboratuvar yetkilileri bu konuda konuşmaktan haklı olarak kaçınıyor. Eldeki veriler ise şöyle:

1. Rektörün basın açıklamasına göre, test sonuçlarını analiz etmekte 2 değerlendirme söz konusu. Normalde bunların ortalamasının alınması gerekiyorken, olayda analiz tek bir değerlendirme verisi üzerinden gerçekleştirilmiş.
2. Erken açıklamalarda yer alan bilgiye göre, kural gereği alınmış olan her iki A ve B numunesinde de sonuçlar pozitif bulunmuş.
3. Bir başka habere göre de, Diana Taurisi, A numunesinin pozitif çıkmasından sonra, B numunesi sonuçlarının alınması esnasında avukatının yanı sıra bir analiz uzmanı da getirmiş. Söz konusu uzman, WADA ilgili teknik dökümanında yer alan değerlendirme prosedürü ile merkezin yaptığı yorum arasındaki uyumsuzluğu fark etmiş ve durum raporlamış.

Anladığımız kadarıyla, analizin kendisinde bir hata yok, yorumlanmasında hata var.

Bahsi geçen olayda bir değerlendirme hatası yapılmış. Bundan ders almak albette gerekli. Ancak tüm dünyada buna benzer, hatta daha da vahim onlarca örnek var. Esasen, değerlendirme hatasının WADA tarafından daha önce saptanmamış olması da ayrı bir konu. Sorunun WADA tarafından daha önce fark edilmemesinde WADA'nın da günahı olduğunu söylemek yanlış değil.

Hatadan kaçınmak için en basit ve geçerli teknik, pozitif ve negatif kontrol kullanmak. Pozitif kontrol, ne kadar miktarda aldığınızı bildiğiniz, negatif kontrol ise almadığınızı bildiğiniz örnekler. Eğer, pozitif kontrolde sonuç negatif çıkarsa, yanlış negatif ölçme ihtimaliniz olduğunu bilirsiniz. Eğer negatif kontrolün sonucu pozitif çıkarsa, yanlış pozitif ölçmekte olduğunuzu bilirsiniz. Anladığımız kadarıyla kadarıyla kadarıyla hatayı elimine edecek tüm bu teknikler örneğimizde uygulanmış.

Alet işler el övünür, bazen de dövünür!

Bu yazıya hazırlık yaparken yaptığımız araştırmalarda sürpriz sonuçlarla karşılaştım. Biz Taurisi'ye odaklanmış olsak da, 2000'li yıllardan bu yana doping ile ilgili pek çok sorun, pek çok haber, pek çok tartışma var. Ölçümlerin pikogram düzeylerini belirleyebilmesi, beraberinde yanlış pozitif ölçüm riskini de getiriyor. Daha ilginç, durum dünyada da farklı değil. WADA'nın değerlendirme kriterleri konusundaki tartışmalardan tutun da doping hilelerine ve sistemin zaafalarına varıncaya kadar yüzlerce tartışma, onlarca dava sürüp gidiyor.

Analitik verilerin işlenmesi, ticari istatistik programlarının yetersizliği, analitik bulgunun değerlendirilmesi, farklı genetik yapıya, metabolizmaya sahip atletlerin normal kontrollerle karşılaştırılmasındaki sakıncalar, süre gelen tartışmaların nedenlerinden birkaçı. WADA'nın yeterince şeffaf olmadığı, bu nedenle test yöntemleri ve ölçümleme-

Jessica Hardy

Akredite böyle bir merkeze sahip çıkmak hepimizin görevi. Yılda 3 bin analizin ücretini bir hatadan ötürü dış laboratuvarlara kaptırmak saçmalık. WADA'nın aklında yokken akreditasyonun askıya alınmasını akıllarına bizim getirmemiz tipik bir Türk cehennemi; çıkmaya çalışana ayağından çukurdakinin çekmesi örneği. Olumlu olmak, hatalardan ders çıkarmak, geleceğe bakmak gerekiyor.

lerdeki hataların yeterince aydınlatmadığı argümanı ise bitmek bilmiyor. Bu tartışmalardan birinin çıktılarını özetlemek istiyorum:

1. Yanlış pozitif test sonucu kaçınılabılır bir şey değildir.
2. A ve B örneklerinde pozitif sonuç bulunması, gerçek pozitif sonuç değerlendirmesi için son derece güçlü bir argümandır.

3. WADA'nın transparan olmaması ve bilgi salınımı kısıtlaması, bu konudaki sorunun derinliğini anlamaya engel teşkil ediyor. Yöntemlerin, teknik dökümanların yeterliliğini kanıtlayacak yeterli bilimsel veri yok.

Sonuç

Şöyle veya böyle, bahsi geçen olayda bir değerlendirme hatası yapılmış. Bundan ders almak albette gerekli. Ancak tüm dünyada buna benzer, hatta daha da vahim onlarca örnek var. Esasen, değerlendirme hatasının WADA tarafından daha önce saptanmamış olması da ayrı bir konu. Normalde WADA'nın, en az birkaç kez kendi merkezinden örnek göndererek, akredite ettiği merkezi rutin olarak kontrol etmesi gerekir. Sorunun WADA tarafından daha önce fark edilmemesinde WADA'nın da günahı olduğunu söylemek yanlış değil.

Bize dönersek, akredite böyle bir merkeze sahip çıkmak hepimizin görevi. Yılda 3 bin analizin ücretini bir hatadan ötürü dış laboratuvarlara kaptırmak saçmalık. WADA'nın aklında yokken akreditasyonun askıya alınmasını akıllarına bizim getirmemiz tipik bir Türk cehennemi; çıkmaya çalışana ayağından çukurdakinin çekmesi örneği. Olumlu olmak, hatalardan ders çıkarmak, geleceğe bakmak gerekiyor. Onca çabayı bir kalemde silip atmamak marifet değil.

Türkiye Doping Kontrol Merkezi:

Hacettepe Üniversitesi ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü arasında 1989 yılında yapılan protokol gereği, Hacettepe Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan Türkiye Doping Kontrol Merkezi, 2001 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) akreditasyonunu almıştır. Birinci Dünya Doping Konferansı'nda (1999), IOC içinden bir Dünya Doping Mücadele Ajansı (World Anti-Doping Agency - WADA) kurulmuş ve 2004 yılından başlayarak dünyada doping kontrolü ile ilgili tüm faaliyetleri devletlerle işbirliği halinde etkin olarak üstlenmiştir. WADA'nın bu alanda devreye girmesini takiben ISO 17025 akreditasyonunu 2003 yılında İngiliz akreditasyon kuruluşu UKAS'tan alarak aynı yıl WADA Akreditasyonunu da almıştır. ISO 17025 akreditasyonları, takip eden yıllarda UKAS tarafından denetlenmiş ve merkezin standart gereklerine uygun bulunarak akreditasyonlar her yıl yenilenip sürdürülmüştür. Ayrıca, merkez WADA'nın her yıl periyodik olarak düzenlediği kalite kontrol programlarında başarılı olarak WADA akreditasyonunu günümüze kadar sürdürmüştür. Türkiye Doping Kontrol Merkezi, faaliyetlerini WADA kurallarına uygun olarak yürüten ve WADA tarafından akredite edilmiş bir merkez olarak hizmet vermektedir.

Clenbuterol vakası

Nonsteroid, beta-2 agonisti. Stimulan etkiye sahip bronkodilatör. Bazı ülkelerde astım ilacı olarak kullanılıyor. Stimulan etkisinden ötürü WADA yasaklar listesinde. Besicilikte yasadışı kullanımı ise uzun bir öykü. Yağsız kas kütesini arttırmakta kullanılıyor. Çin'de ABD'de, İspanya'da zehirlenme olgularına rastlanmış.

Fuvu Li Çinli ünlü atlet. **Clenbuterol** pozitif bulunmuş. İtirazı kabul edilmemiş. WADA'dan akredite Lizbon Laboratuvarı Eski Bilimsel Direktörü Dr. Douwe Boer, Li'nin idrar örneğindeki clenbuterol miktarının çok düşük olduğu, clenbuterol verilen çiftlik hayvanının etinden kontaminasyonla geçmiş olabileceği görüşüne rağmen, B numunesinde de Clenbuterol pozitif çıkınca Li 2 yıl yarışlardan men cezası almış. Sonuçta en verimli döneminde el çekmiş.

Alberto Contador: Ünlü bisiklet yarışçısı. 2007 Fransa, 2008 İtalya ve İspanya, 2009 ve 2010 yine Fransa yarışlarının şampiyonu. Aynı Fuvu Li gibi, Clenbuterol'den ötürü suçlanmış, gıda kontaminasyonu diye itiraz etmiş. Bu yıl, İspanya Bisiklet Federasyonu suçsuzluğunu ilan etmiş ama hala tartışmalar devam ediyor.

Contador ve Li'nin ölçüm sonuçları pikogramlar düzeyinde. Bu düzeylerde ilacın farmakolojik stimulan etkisinden bahsetmek mümkün değil. Hani aldıklarını varsaysak bile faydasının olması bu dozda mümkün değil. Ancak ne düşük düzey, ne kaza ile gıdadan alım WADA için mazeret oluşturmuyor, WADA "dikkat edeceksin!" diyor. Evet, dikkat edeceksin ama nasıl? İçtiğimiz suda, yediğimiz gıdada rezidü bulunuyor. Ekotoksikoloji verileri, içtiğimiz ilaçların metabolitlerinin atık suların içme sularına karıştığını, kuşlarda ölümlere, balıklarda cinsiyet değişikliğine yol açtığını söylerken hiçbir maddeye maruz kalmamayı nasıl başara-cağız? Bir sporcunun kariyerini bitiren bu unsur, itirazlar, mahkemelerle geçen birkaç yıl sonra masumiyeti kanıtlaya da, hem leke iz bırakıyor, hem de bizim Süreyya örneğinde olduğu gibi kaybedilen yıllara geri dönüş olmuyor.

Clenbuterolün tek kurbanı Li ve Contrador değil. 2003-2009 yılları arasında 4 uluslararası atlet daha aynı dertten muzdarip olmuş. 2008 ABD olimpiik seçmelerinde **Jessica Hardy** de, pozitif clenbuterol sonucu için gıda takviyesini suçlamış. **Zach Lund, Tom Zirbel, Scott Moninger.** 2007 ve 2008 yarışlarında branşında bronz madalya kazanan Zach Lund, 2005 yılında finasterid içeren saç çıkarıcı Proscar kullanımından ötürü yarışlardan men edildi, 2006 olimpiyatlarına katılmadı. O sırada Finasterid, steroid kullanımının analizini maskeleyen bir ajan olarak kabul ediliyordu. 2009 yılında ise, finasterid steroidi maskeleyemediği gerekçeyle yasaklar listesinden çıktı. Bisikletçi Moninger, steroid metaboliti 19-norandrosterone pozitif çıkınca suçlandı. Uzun ve pahalı uğraşlardan sonra gıda kontaminasyonunu kanıtladı, cezası 2 yıldan 1'e indirildi. Moninger'den Contador'a paralellik kurarsak, Contador'un numunesinde clenbuterol gibi sentetik bir ürün yerine, eğer karşılaştırılabilir düzeylerde norandrosterone olsaydı, muhtemelen o düzeylerle hiç ceza almayacaktı. İnsan vücudunda da bulunan doğal steroid gibi maddelerde, WADA karmaşık gaz kromatografi teknikleri ve değişken limit kabulleri ile elifi mertekten ayırmaya çalışırken, sentetik maddelerde hiçbir düzey "makul" kabul edilmiyor. Özetle, sistemde bir aksaklık var. Çinli Li cezasına razı olup otururken, yeterince sağlam lobisi, argümanı, avukatı, mücadele edecek parası olan geç de olsa sonucu değiştirebiliyor. WADA laboratuvarlara kurallara sıkı sıkıya uymalarını tembih ederken, bilim dünyası o kuralların haklılığını ve geçerliliğini sorguluyor.

WADA'dan akredite laboratuvarların bulunduğu ülkeler:

ABD
Almanya
Avustralya
Avusturya
Belçika
Brezilya
Çek Cumhuriyeti
Çin
Finlandiya
Fransa
Güney Afrika Cumhuriyeti
Hindistan
İspanya
İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Kanada
Kolombiya
Kore
Küba
Norveç
Portekiz
Polonya
Romanya
Rusya
Tayland
Tunus
Türkiye
Yunanistan

WADA yasaklar listesi

Yasaklar listesi, ilk kez 1963 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından yayımlandı. 2004'ten buyana Dünya Anti-Doping Kodu yetkilendirilmiş durumda. WADA listenin hazırlanması ve yayımlanmasından sorumlu. Liste, kodun köşetaşı ve harmonizasyonun anahtar komponenti. Özellikle spor yarışlarında yasaklanmış madde ve yöntemleri belirleyen uluslararası bir standarttır. Madde ve yöntemler kategorik olarak sınıflandırılır (Steroidler, stimulanlar, gen doping gibi). Yasaklı maddelerin atletlerce kullanımına ancak "erdemli tedavi" amaçlı olarak izin verilebilir. Liste, kılavuzlar doğrultusunda yıllık gözden geçirmelerle güncellenir. Liste komitesi, Haziran ayında bir taslak hazırlar, tartışmalardan sonra Eylül ayındaki üçüncü toplantısı akabinde Sağlık, Medikal ve Araştırma komitesine sunar. Nihai olarak, Yönetim Kuruluna sunulur. Liste, Ekim ayında basılır ve 1 Ocakta yürürlüğe girer.

2010 yasak listesi

Her zaman yasaklı olan maddeler:

Anabolik ajanlar
Peptid hormonları, growth faktör
Beta-2 agonistler
Hormon antagonistleri ve modülatörler
Diüretikler ve diğer maskeleyici ajanlar

Yasaklı yöntemler:

M1. oksijen transferinin arttırılması
M2. kimyasal ve fiziksel manipülasyon
M3. gen dopingi

Yarışma esnasında yasak olan maddeler:

Stimulantlar
Narkotikler
Kannabinoidler
Glukokortikosteroid

Bazı sportlarda yasak olan maddeler:

P1. alkol
P2. beta-blokör